ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 104, Mayıs 2020, s. 293-298

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.42847>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
11.04.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.05.2020

Dr. Berrin AKÇALI
akbumin@gmail.com

TÜRKÇEDEKİ “AKRİLİK, ATE, JAKUZİ, JUL” SÖZCÜKLERİNİN KÖKENLERİ ÜZERİNE

Öz

Bu çalışmada *akrilik, ate, jakuzi ve jul* sözcüklerinin köken tespiti ele alınmaktadır. Bunun için söz konusu sözcüklerin çeşitli Türkçe sözlüklerdeki köken verilerine bakılmıştır. İlgili Türkçe sözlüklerde geçen kökenleri ve anlamları yazılan bu sözcüklerin verilerde farklılık olması durumunda gerekli yabancı sözlüklerdeki anlamları da belirtilmiştir. Ayrıca kaynak dildeki ve lüzumlu görülen diğer dillerdeki telaffuzları da yazılarak Türkçedeki biçimle kıyaslanmıştır. Sözlüklerde yer alıp yer almamaları dikkate alınarak tarihî verilere ulaşılmıştır. Bu bilgiler sayesinde *akrilik, ate, jakuzi ve jul* sözcüklerinin Türkçeye hangi dilden geçtiklerinin doğru bir şekilde bulunması hedeflenmiştir. Çalışmada geçen *akrilik, ate, jakuzi ve jul* sözcüklerinin kökenleri konusunda bazı Türkçe sözlüklerin aynı görüşte oldukları, bazılarının ise farklı düşündükleri gözlenmiştir. Dolayısıyla bizim görüşümüzün de kimi sözlüklerle uyduğu, diğer birtakım sözlüklerle uyuşmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun nedenleri tarihî, ses bilimsel ve anlam bilimsel veriler doğrultusunda ifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *akrilik, ate, jakuzi, jul*, Batı kökenli alıntılar.

ON THE ORIGINS OF THE WORDS “AKRİLİK, ATE, JAKUZİ, JUL” IN TURKISH

Abstract

In this study, the origin detection of the words *akrilik*, *ate*, *jakuzi*, *jul* is examined. For this, the data on the origin of the given words in various Turkish dictionaries are explored. The origins and written meanings of these words, in the case there are differences in the data in related Turkish dictionaries, are also provided from the necessary foreign dictionaries. In addition, the pronunciations in the source language and other languages deemed necessary are written and compared to the format in Turkish. By considering whether they exist in dictionaries or not, historical data have been obtained. Thanks to this information, it is aimed to find out accurately from which language the words *akrilik*, *ate*, *jakuzi*, *jul* are transmitted to Turkish. It has been observed that some Turkish dictionaries agree about the origins of the words *akrilik*, *ate*, *jakuzi*, *jul* in the study, while others think differently. Therefore, it is concluded that our opinion also matches some dictionaries, and does not match another number of dictionaries. The reasons for this are expressed in accordance with historical, phonetic and semantic data.

Keywords: *akrilik*, *ate*, *jakuzi*, *jul*, loanwords of western origin.

Giriş

Bu çalışmanın konusu *akrilik*, *ate*, *jakuzi* ve *jul* sözcüklerinin köken tespitidir. Bu sözcükleri ele almamıza neden olan gerekçe ise farklı sözlüklerde bu dört sözcüğün farklı kökenlerden açıklanmasıdır. Bu bağlamda adı geçen sözcüklerin konuyla alakalı çeşitli Türkçe sözlüklerdeki kökenleriyle ilgili verileri karşılaştırılmış, verilerde tutarsızlık olması hâlinde sözcüklerin doğru kökenine ulaşmak için tarihî, anlam bilimsel ve ses bilimsel bilgiler dikkate alınmıştır. Böylelikle bu sözcüklerin kökenlerini doğru tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda *akrilik*, *ate*, *jakuzi* ve *jul* sözcükleri hakkında ilgili Türkçe ve yabancı sözlüklerde yer alan köken, anlam ve telaffuzlarına bir göz atalım:

Akrilik Sözcüğünün Kökeni

Akrilik sözcüğünün anlamı *Türkçe Sözlük*’te (= TS) ‘1. a. Renksiz, keskin kokulu asitler. 2. sf. Bu asitler kullanılarak yapılan’ (TS, 2011: 72), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*’te (= MS) ‘1. i. Formülleri $C_nH_{2n-2}O_2$ olan, renksiz, keskin kokulu asitlerin ortak adı. 2. sf. Bu asit kullanılarak elde edilen (madde veya nesne)’ (MS, 2011: 80), *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*’nde (= TAS) ‘1. Renksiz ve keskin kokulu asitler. 2. Bu asitlerle boyalı. 3. Yapılarda dış cephe kaplaması olarak kullanılan bir tür boya, akrilik boya’ (TAS, 2015: 144), *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*’nde (= TBKKS) ‘Renksiz, keskin kokulu asitler kullanılarak yapılan’ (TBKKS, 2015: 43) şeklinde verilmiştir. *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcae-Arabicae-Persicae: Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*’da (= Men.), *A Turkish and English Lexicon*’da (= Red.), *Kâmûs-ı Türkî*’de (= KT), 1944 basımlı *Türkçe Sözlük*’te (= TS 1944), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*’nda (= TTL) yoktur. TS, MS ve TBKKS’de Fransızca, TAS’ta ise İngilizce kökenli olduğu belirtilmiştir. Türkçeye Fransızcadan mı, İngilizceden mi geçtiğini bula-bilmek için sözcüğün Fransızcadaki, İngilizcedeki anlamlarına ve telaffuzlarına bakalım: *Le Grand Robert de la langue française*’de (= GRLF) Fr. *acrylique* için şu yazılmıştır: ‘1. Acide

acrylique (ou *propénoïque*): acide gras éthylénique ($\text{CH}_2 = \text{CH} - \text{CO}_2\text{H}$), liquide, incolore, d’odeur âcre, dont les esters sont polymérisables. 2. Se dit des produits obtenus à l’aide de composés de l’acide acrylique’ (GRLF I, 2001: 137). Fransızca [akRilik] şeklinde telaffuz edilmektedir. *Webster’s Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*’de (= Wb) İng. *acrylic* ‘— *adj.* 1. of or derived from acrylic acid. — *n.* 2. acrylic fiber. 3. acrylic resin. 4. a paint, prepared esp. for artists, in which an acrylic resin serves as a vehicle. 5. a painting done with this type of paint’ şeklinde tanımlanmıştır (Wb, 1996: 19). Britanya İngilizcesinde ve Amerikan İngilizcesinde telaffuzu [ə'krilik]'tir. Sözcüğün Türkçedeki anlamlarıyla Fransızcadaki ve İngilizcedeki anlamları uyuşmaktadır. Ancak Türkçedeki yazılışla Fransızcadaki ve İngilizcedeki yazılış aynı değildir. Bunun dışında İngilizcedeki telaffuzun Türkçedekinden farklı, ama Fransızcadaki telaffuzun Türkçedekiyle aynı olduğu bellidir. Dolayısıyla sözcük Türkçeye muhtemelen Fransızcadan sözlü yolla alıntılanmıştır. Buna göre TS, MS ve TBKKS ile aynı görüşteyiz.

Ate Sözcüğünün Kökeni

Ate sözcüğü TTL I’de ‘Ateist, Tanrı tanımaz kimse’ (TTL I, 2002: 221), TS’de ‘Tanrı tanımaz’ (TS, 2011: 181), MS’de ‘Allahsız, Tanrı tanımaz, mülhit, ateist’ (MS, 2011: 204), TAS’ta ‘Tanrı’yı kabul etmeyen’ (TAS, 2015: 177) anlamlarıyla görülmektedir. Men., Red., KT, TS 1944 ve TBKKS’de yer almamaktadır. TS’de kökeni belirtilmemiştir. TTL I ve MS’de Fransızca, TAS’ta ise İngilizce kökenli olduğu yazılmıştır. Türkçeye Fransızcadan mı, yoksa İngilizceden mi geçtiğini ele alalım: GRLF’de Fr. *athée* şöyle tanımlanmıştır: ‘1. Personne qui ne croit pas en Dieu, nie l’existence de Dieu, de toute divinité. 2. *Adj.* Qui nie l’existence de Dieu’ (GRLF I, 2001: 921). Sözcüğün Türkçedeki anlamıyla Fransızcadaki anlamının aynı olduğu görülmektedir. Fransızca [ate] şeklinde telaffuz edilmektedir. İngilizcede ise *ate* değil *atheist* sözcüğü kullanılmaktadır. Wb’de İng. *atheist*’in tanımı şöyle yapılmıştır: ‘a person who denies or disbelieves the existence of a supreme being or beings’ (Wb, 1996: 130). Yazılışı Türkçedeki biçimden farklı olsa da Fr. *athée*’nin İng. *atheist*’e nazaran Türkçedeki biçime daha yakın olduğu açıktır ve nitekim Türkçedeki telaffuzla Fransızcadaki telaffuz aynıdır; dolayısıyla sözcük Türkçeye muhtemelen Fransızcadan sözlü yolla geçmiştir. Buna göre sözcük TAS’ta belirtildiği gibi İngilizce kökenli değil, TTL I ve MS’de belirtildiği gibi Fransızca kökenlidir.

Jakuzi Sözcüğünün Kökeni

Jakuzi sözcüğü için TS’de ‘Jacuzzi tescilli ürün adından Sağlık havuzu’ (TS, 2011: 1243), MS’de ‘[Mücidinin soyadından] Otellerde ve lüks konutlarda oda veya banyolara konan basınçlı su havuzu’ (MS, 2011: 1507), TAS’ta ‘Güçlü bir burgaç gibi döndürerek vücuda masaj yapan banyo küveti’ (TAS, 2015: 396), TBKKS’de ‘Suyu güçlü bir şekilde döndürerek vücuda masaj yapan bir tür banyo küveti’ (TBKKS, 2015: 579, 580) yazılmıştır. Men., Red., KT, TS 1944 ve TTL II’de geçmemektedir. TS’de kökeni belirtilmemiştir. MS’de İtalyanca, TAS’ta Fransızca, TBKKS’de ise İngilizce kökenli olduğu ifade edilmiştir. Türkçeye İtalyancadan mı, Fransızcadan mı, yoksa İngilizceden mi alıntılandığını saptayalım: Sözcük Fransızca *jacuzzi* biçimindedir. GRLF’de Fr. *jacuzzi*’nin tanımı şöyle yapılmıştır: ‘Bassin ou baignoire équipé d’un dispositif qui provoque des remous dans l’eau’ (GRLF IV, 2001: 428). Fransızca [zakuzi] şeklinde telaffuz edilmektedir. İngilizcede de *jacuzzi* biçiminde görülen bu sözcük Wb’de ‘Trademark a brand name for a device for a whirlpool bath and related products’ (Wb, 1996: 1021), *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*’de (= Ox) ‘a large bath/bathtub with a pump that moves the water around, giving a pleasant feeling to your body’ (Ox, 2015: 800) olarak tanımlanmıştır. Telaffuzu Britanya

İngilizcesinde ve Amerikan İngilizcesinde [dʒə'ku:zi] şeklindedir. İtalyancada da *jacuzzi* yazılışıyla görülen sözcüğün telaffuzu [jakut.ʦi]'dir. *Dizionario Inglese Italiano Italian English Dictionary*'de (= DIED) İng. *Jacuzzi*'nin İtalyanca karşılığı *vasca per idromassaggio* şeklinde yazılmıştır (DIED, 2006: 283). Sözcüğün Türkçedeki anlamı, Fransızcadaki ve İngilizcedeki anlamıyla aynıdır; fakat Fransızcadaki, İngilizcedeki ve İtalyancadaki yazılış biçimleri Türkçedekinden farklı olsa da Türkçedeki telaffuzun İngilizcedekiyle ve İtalyancadakiyle değil de Fransızcadakiyle uyduğu görülmektedir. Dolayısıyla *jakuzi* sözcüğü Türkçeye muhtemelen Fransızcadan sözlü yolla alıntılanmış olmalıdır. Buna göre TAS ile aynı görüşte olduğumuzu, yani sözcüğün İngilizce değil, Fransızca kökenli olduğunu belirtebiliriz.

Jul Sözcüğünün Kökeni

Jul sözcüğü TS 1944'te 'Dakkada 10⁷ erge eşit olan iş birimi' (TS, 1944: 298), *Kimya Terimleri Sözlüğü*'nde (= KTS) 'SI birim sisteminde iş, enerji ve ısı birimi. 1 joule (J) = amp².ohm.s = watt.s = Volt². s/ohm = 10⁷ erg = 0,2391 cal (20 °C) = 0,1020 kg.m = 0,7376 ft.lb = 6,241.10¹⁸ e.v. = 0,2778.10⁻⁶ kwh = 9,471.10⁻⁴ btu' (KTS, 2009: 111), TS'de 'Bir cisim üzerine uygulanan bir newtonluk kuvvetin uygulama noktasını, kendi doğrultusunda 1 metre değiştiren iş birimi' (TS, 2011: 1246), MS'de '[İngiliz fizikçisi Joule'ün adından] 10 milyon erge veya 1 voltluk ve 1 amperlik elektrik akımının 1 saniyede yaydığı enerjiye eşit iş yahut enerji birimi' (MS, 2011: 1510), TAS'ta 'Bir cisim üzerine uygulanan bir newtonluk gücün uygulama noktasını, kendi doğrultusunda 1 metre yer değiştiren iş birimi' (TAS, 2015: 399) şeklinde geçmektedir. Men., Red., KT, TTL II ve TBKKS'de bulunmamaktadır. TS 1944, TS ve MS'de Fransızca, TAS'ta ise İngilizce kökenli olduğu yazılmıştır. Türkçeye Fransızcadan mı, yoksa İngilizceden mi geçtiğini belirleyebilmek için sözcüğün Fransızcadaki ve İngilizcedeki anlamlarına ve telaffuzlarına bakalım: GRLF'de Fr. *joule* 'Unité de mesure de travail, d'énergie et de quantité de chaleur (symb.: J) correspondant au travail produit par une force de un newton dont le point d'application se déplace de un mètre dans la direction de la force' (GRLF IV, 2001: 513), Wb'de İng. *joule* 'the SI unit of work or energy, equal to the work done by a force of one newton when its point of application moves through a distance of one meter in the direction of the force: equivalent to 10⁷ ergs and one watt-second. Abbr.: J, j Also called *newtonmeter*' (Wb, 1996: 1034) şeklinde açıklanmıştır. Telaffuzu Fransızcada [zul], Britanya İngilizcesinde ve Amerikan İngilizcesinde [dʒu:l] şeklindedir. Türkçedeki anlamla Fransızcadaki ve İngilizcedeki anlamın aynı olduğu görülmektedir. Türkçedeki yazılış biçimiyle Fransızcadaki ve İngilizcedeki yazılış biçimi aynı değildir; fakat Türkçedeki telaffuz biçimi İngilizcedekinden farklı olmasına rağmen Fransızcadaki telaffuzla aynıdır. TS 1944'te de bulunduğundan nispeten yeni bir alıntı sayılmaz; bu da Türkçeye İngilizceden değil de Fransızcadan geçtiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla sözcüğün Türkçeye muhtemelen Fransızcadan sözlü yolla alıntılanmış olduğunu ifade edebiliriz. Buna göre sözcük TAS'ın belirttiği gibi İngilizce kökenli değil; TS 1944, TS ve MS'de belirtildiği gibi Fransızca kökenlidir.

Sonuç

Bazı sözlüklerde yer almadıkları görülen *akrilik*, *ate*, *jakuzi* ve *jul* sözcüklerinin kökenleri konusunda birtakım sözlüklerin uyumadıkları gözlenmiştir. Bu sözcüklerin kökenlerini doğru saptayabilmek için tarihî, ses bilimsel ve anlam bilimsel verilerden yararlanılmıştır. Sonuçta taranan sözlüklerdeki köken verileriyle bazen aynı bazen farklı görüşte olduğumuz ortaya çıkmıştır. Buna dayanarak TS, MS ve TBKKS'de Fransızca, TAS'ta ise İngilizce kökenli olduğu belirtilmiş olan *akrilik* sözcüğünün; TTL I ve MS'de Fransızca, TAS'ta ise İngilizce kökenli

olduğu yazılmış olan *ate* sözcüğünün; MS'de İtalyanca, TAS'ta Fransızca, TBKKS'de ise İngilizce kökenli olduğu gösterilmiş olan *jakuzi* sözcüğünün; TS 1944, TS ve MS'de Fransızca, TAS'ta ise İngilizce kökenli yazılmış olan *jul* sözcüğünün Türkçeye muhtemelen Fransızcadan alıntılanmış olduğu kanaatine vardığımızı söyleyebiliriz.

Kısaltmalar

DIED: Dizionario Inglese Italiano Italian English Dictionary

GRLF: Le Grand Robert de la langue française

KT: Kâmûs-ı Türkî

KTS: Kimya Terimleri Sözlüğü

Men.: Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae: Lexicon Turcico-Arabico-Persicum

MS: Misalli Büyük Türkçe Sözlük

Ox: Oxford Advanced Learner's Dictionary

Red.: A Turkish and English Lexicon

TAS: Türkçenin Alıntılar Sözlüğü

TBKKS: Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü

TS: Türkçe Sözlük

TTL: Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı

Wb: Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language

KAYNAKLAR

- Ayverdi, İlhan, (2011), Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Hornby, Albert Sidney, (2015), Oxford Advanced Learner's Dictionary, Oxford University Press, Oxford.
- Karaağaç, Günay, (2015), Türkçenin Alıntılar Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Meninski, Franciscus à Mesgnien, (2000), Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae: Lexicon Turcico-Arabico-Persicum (haz. Mehmet Ölmez), Simurg Yayınları, İstanbul.
- Ragazzini, Giuseppe; Biagi, Adele, (2006), Dizionario Inglese Italiano Italian English Dictionary, Zanichelli, Bologna.
- Redhouse, Sir James William, (1987), A Turkish and English Lexicon: shewing in English the significations of the Turkish terms, Librairie du Liban, Beirut.
- Robert, Paul, (2001), Le Grand Robert de la langue française, Dictionnaires Le Robert, Paris.
- Saraç, Tahsin, (2003), Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük: Grand Dictionnaire Français-Turc, Adam Yayınları, İstanbul.
- Somer, Güler; Yaşar, Ahmet, (2009), Kimya Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Şemseddin Sâmî, (2002), *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Tietze, Andreas, (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı: Sprachgeschichtliches und etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen*, C. 1 (A-E), Simurg Yayınları, İstanbul.
- Tietze, Andreas, (2009), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı: Sprachgeschichtliches und etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen*, C. 2 (F-J), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.
- Türkçe Sözlük, (1944), Cumhuriyet Basımevi, İstanbul.
- Türkçe Sözlük, (2011), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, (2015), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Webster, Noah, (1996), *Webster’s Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*, Random House Value Publishing, New York.